

kultuur

Arvustus. Ekspeditsiooni "3Õde" on omamoodi Tšehhovi remiks

"3ÕDE" Autor/allikas: Herkko Labi

TEATER

Rasmus Kuningas

Täna kell 15.28

Kuula artiklit 7 min

Uus lavastus

"3ÕDE"

Laval: Ester Kuntu, Maria Paiste, Anumai Raska

Idee ja lavastus: Katariina Unt

Kunstnik: Kristel Maamägi

Valguskujundaja: Siim Reisspass

Helikujundaja: Ekke Västriik

Tekstiloomed: Katariina Unt, Ester Kuntu, Maria Paiste ja Anumai Raska
Dramaturgiline tugi: Laura Kalle

Esietendus Teatris Ekspeditsioon 21. novembril Kumu auditooriumis

Läksin lavastust vaatama kerge eeldusega, et ega seal Tšehhovist suurt midagi ilmselt alles ei ole jäänud ja algtekstist eendudes võetakse ette selline eksplitsiitne ja julge analüüs kõige osas, mis puutub Venemaa sõjalisse agressiooni ja vene rahvuslikku kultuuritüüpi üldiselt. Eelarvamustega midagi vaatama minna ei ole muidugi kohane, kuid Tšehhov kui klassik siiski küttis teatud tunded üles.

Minu üllatuseks oli lavastuse lähenemine Tšehhovi uueks loomisel palju peenem ja põnevam, kui ma arvata oskasin. Tšehhov ja tema 20. sajandi alguses kirja pandud sõnad olid suures mahus endiselt alles, kuid läbi teksti esitusviisi asetati rõhk mujale, saalis lasti kõlada ideede universaalsusel ja ajatutel tõdedel, sõnad suudeti haakida kaasaja probleemide külge.

Võib-olla ajas mind esiti segadusse etendust ümbritsevates tekstides – tutvustuses ja intervjuudes – esil olnud mõiste "tekstiloomed", mida tõlgendasin nii, et laval tuleb esitamisele mingi täiesti uus Tšehhovist tõukuv tekst, mistõttu ootasin tükki aega, et laval väljutaks algteksti piiridest ja ei pööranud esialgu piisavalt tähelepanu sellele, kuidas teksti esitati.

Seega selguse huvides tasub siinkohal laenata kirjelduskeel hoopis muusikaväljalt, sest pigem oligi Undi lavastuse näol tegu omamoodi Tšehhovi remiksiga, milles originaalmaterjali sisule otseselt ei lisatud, kuid läbi kõne rütmi, korduste ja rõhkudega mängimise asetati "Kolm õde" dialoogi kaasajaga. See oli nagu DJ-puldis plaatide nühkimine ja nuppude keeramine, erinevate *track*'ide hajutamine, kordamine, *delay* lisamine, volüümi kruttimine jms, et lülitada fookus etenduse narratiivilt hoopis sõna peale.

"3ÖDE" Autor/allikas: Herkko Labi

Kuigi näitlejatel oli pealtnäha olemas n-ö baastegelane, üks õdedest, keda nad justkui kehastasid, ei eksisteerinud tegelikult mingeid piire selles osas, läbi kelle keha mingi tegelane kõneles. Tekkis huvitav fluidum, mis lasi välja kõlada laiemal eksistentsiaalsel teemal ning vähem keskenduda tegelaste karakterile ja nende kohale loos. Erinevaid tegelasi küll markeeriti – kas sõnaliselt või siis läbi kehakeele –, kuid lõpuks sulasid nad ikka küllaltki anonüümseks ühtseks mõttekehandiks.

Üks läbivamaid võtteid oli kordamine, mille puhul pakuti repliikidele erinevaid lahendusi hääletooni, näoilme jms kujul ehk väljendusel lasti määrata sisu olemus. Laval seisis seega omamoodi lõhestunud isiksus, skisofreense ühiskonna laps, kes ei osanud oma siseilmaga toime tulla ja läbi katse-eksitus meetodi seda õiget mina ja oma kohta maailmas justkui otsis.

Samas tekib küsimus, miks oli üldse sel juhul alles jäetud mingisugunegi kontekst, miks oli oluline remarkidega märkida, kes parajasti räägib, missugune näeb välja ruum, milles lugu aset leiab, markeerida tegelaste kõneviisi, kehakeelt jne, kui eesmärk oli edasi anda laiemat ideed, mitte lugu? Kuid see ongi vast kõige geniaalsem selle kõige juures, et jäädes ühelt poolt truuks Tšehhovi sõnadele ning ka näidendi tekstile kui füüsilisele vormile paberi peal, suudeti Tšehhov panna kommenteerima hetkel maailma iseloomustavat meeleolu ja aset leidvat sõda.

Seda tehti ilma, et asi oleks toodud tänapäeva läbi lavakujunduse või kostüümide – need olid jäetud neutraalsele tasandile –, vaid ajahüpe saavutati puhtalt sõnalise süntaktika ja teksti vormiga mängimise kaudu (okei, väike roll oli ka heliefektidel).

Lugu minetas seega oma tähtsuse, oluliseks sai "Kolm õde", mis seisis eraldi originaalteksti vene aadli allakäigu narratiivist. Võimendati just lootuse ja lootusetuse dünaamikat, eksistentsiaalseid küsimusi tänase maailma olude ja sündmuste – sõja, ühiskondliku masenduse, ebaõigluse – najal, mis sekkusid mängu läbi teatrivaataja ootuste ja meelestatuse.

Aga kuidas võisid lavastaja ja etendajad teada, mis ootusega ma etendust vaatama tulen? Otseselt ei tehtud siin tõesti sõnaliselt väljaöeldud kriitikat Venemaa praeguse agressiooni suunas, kõik oli peidetud, tunnetuslik ja ometi nii selge. Kuidagi oskas lavastus tugineda eelnevalt maailma poolt vaatajasse sisse kodeeritud tundlikkusele või kergele murele vene autorite tekstide esitamise ja väärtustamise suhtes tänases poliitilises olukorras. Kuna teema on automaatselt õhus, siis ei pea seda lavastuse siseselt ka kuidagi selgitama, vaataja mõtted jooksevad automaatselt kõike tänase maailma konteksti seadma. Kõik seisneb mõtestamises ning antud lavastuses on fookus viidud õige koha peale.

"3ÕDE" Anumai Raska Autor/allikas: Herkko Labi

Lavastust saatis pidev kella tiksumine, mille sagedus iga vaatusega kiirenes, nagu saaks aeg unistuste täide viimiseks otsa. Millegipärast ootas, et iga hetk tungivad õed teksti raamidest välja, astuvad maha nendelt pjedestaalidelt, millele nad on asetatud, ja saavutavad täieliku tekstvälise iseseisvuse.

Selleks andis lootust teatud pingestatus näitlejatöös, omamoodi tõrkealdis *glitch*-estetikast laenav tekstiesitus, nagu tekiks maatriksisse kohe lõhe, põgenemisvõimalus depressiivsest reaalsusest, et alustada kõigega uuesti, ärgata õudusunenäost, milles põlevad linnad, langevad armastatud ja kajavad sõjaväelaste marsisammud.

Kuid seda ei juhtu, see lõhestunud isikus on aheldatud enda saatuse külge, lavateksti külge, mille vastu ta küll võitleb, mida manipuleerides ta aegruumi nihestab, kuid tõeliselt vabaks kordagi murda ei suuda. Alles jääb vaid tšehhovlik lootusetus, pettumine maailmas, kuid selle kiuste ometi elamine, Sisyphose-laadne absurd – paradoks. Lõpuks tahakski kõigega otsast peale alustada, puhata, aga maailm ei lase, saab vaid edasi minna.

Kahe tunni jooksul suudeti mind panna ootama, lootma, pettuma, kuid ometi kord oli see pettumus magus, mõrumagus.

Toimetaja: Kaspar Viilup

katariina unt

tšehhov

ester kuntu

maria paiste

anumai raska

teater ekspeditsioon